

VI. Északkelet-Magyarország keresztnevei a kései ómagyar korban

1. A középkori oklevelekben és összeírásokban található keresztnevek tanulmányozása révén egy-egy terület keresztnévadási szokásairól és az e mögött lévő művelődési vonatkozásokról szerezhetünk ismereteket. E területen azonban elég nagy hiányosságokat találunk a szakirodalomban. Kevés olyan feldolgozás született, amely e kérdést vizsgálata tárgyává tette volna. Ennek okát talán az anyaggyűjtés nehézségeiben, illetőleg a kérdés periferikus jellegében kereshetjük. Ehhez járul hozzá az is, hogy a keresztnévadás tanulmányozása elsősorban nem nyelvészeti, hanem interdiszciplináris (művelődéstörténeti és névpszichológiai) megközelítést igényel.

Az alábbiakban Északkelet-Magyarország 1401 és 1526 közötti keresztneveinek statisztikáját és az ebből levonható következtetéseket mutatom be a téma részletes elemzése nélkül. Nem célom ugyanis e munka keretében a magyar keresztnévadás általános történetét áttekinteni. A feldolgozást csupán a vizsgált korszak és terület neveinek bemutatására szűkítem főként az említett hiányosságok mérséklésének szándékával.

2. Mindenekelőtt említést kell tennünk a magyar keresztnévállomány egyes rétegeiről. Egyik legnagyobb réteg a magyar közszoói eredetű nevek csoportja, amelyről tudjuk, hogy az egyelemű nevek korában Magyarországon a kereszténység felvétele után is sokáig fontos szerepet játszottak a névadásban. Tulajdonképpen ezek segítségével tudunk valamelyest következtetéseket levonni a honfoglalás előtti névviszonyokra nézve. Ezek nagy részben motiváltak voltak, vagyis volt reális kapcsolat a név és a megjelölt személy között. Ezek a jelentéssel bíró, ősi nevek sem voltak törvényszerűen állandóak egy ember életén keresztül, ugyanis gyakran követték az egyén tulajdonságainak feltűnő változását. Tehát nem volt biztos, hogy valaki azzal a névvel hal meg, amelyet születésekor kapott (vö. MEZŐ 1970b: 73). A másik jelentős csoport az egyházi eredetű neveké, amely a kereszténység felvétele idején kezdett megjelenni a névadásban, majd a századok alatt egyre inkább tért hódított a közszoói eredetű nevekkel szemben. Az egyházi keresztnevek esetében már nem beszélhetünk az egyén egyes tulajdonságaira utaló reális kapcsolatáról. Az effajta nevek nagy része bibliai személyek és mártírok neve volt, amely a magyar nyelvközösség számára

semmilyen eredeti jelentést nem hordozott (pl. az *Ágoston* 'fennkölt' jelentése már nem élt magyar névvé válásának idején). A harmadik csoportba az idegen eredetű nevek tartoznak, amelyek között találunk szláv, német, francia stb. neveket is. Ezek egyrészt valós etnikumra utalhattak, másrészt divatnevek voltak. FEHÉRTÓI KATALIN szerint az Árpád-kori nevek közszói rétegének aránya 20% körüli volt (1997: 74).

Az egyház a keresztény nevek mellett sokáig megtúrta a régi magyar neveket is. (Még püspök és érsek is lehetett valaki „pogány” névvel, pl. Telegdi *Csanád* esztergomi érsek 1330–1349 között — KMTL. 203). A keresztény nevek fölénye a pogány nevekkel szemben csak a XIII. századtól mutatható ki. A tendenciát az 1279-es budai zsinat rendelkezései erősítették, amely kimondta, hogy bárki keresztelhet, ha szükséges, de nevet csak a pap adhat. Ez azt jelentette, hogy a papok természetes módon előnyben részesítették az egyházi neveket, „amelyeknek fölsorolásait az időnként közrebocsátott és jóváhagyott mártírok és szentek listái, az úgynevezett martirológiumok tartalmazták” (HAJDÚ 1994: 24). Ezek a könyvek hasonlítottak a mai naptárakhoz, tartalmazták a szent vagy mártír nevét, rövid életrajzát, valamint a halálának vagy szentté avatásának napját. A martirológium névanyaga állandóan bővül, ma már több mint négyezer személyt sorol fel, s ez mintegy kétezer külön nevet jelent (HAJDÚ i.m. 24).

Egy napra akár 15–20 szent ünnepe is eshetett. A papok általában a születés napja alapján adtak nevet, kiválasztva az aznapon ünnepelt szentek neve közül valamelyiket. A névdivatot befolyásolta területenként néhány kiemelkedő szent kultusza. Magyarországon a magyar szentek neve (*István, Imre, László, Erzsébet* stb.) örvendett népszerűségnek a középkor folyamán. A XV–XVI. századra már teljesen eltűntek a pogány nevek a keresztnévhasználatból, sőt a keresztény nevek is egységesedtek, közülük sokat mellőztek a későbbiekben.

A XVI. század új vallási irányzata, a reformáció hatott a magyar névadásra, névválasztásra. Elvetette a szentkultuszt, s ennek következtében a martirológiumot sem tekintette követendőnek a keresztnévhasználatban. Azonban a változás csak a század második felétől kezd jelentkezni (vö. pl. B. GERGELY 1999a: 216), vizsgált korszakunkat még nem érinti.

1. A férfi keresztnévek

1. Északkelet-Magyarország férfi keresztnéveinek vizsgálata előtt mindenképpen röviden ki kell térnünk a kései ómagyar kor névadási szokásainak előzményeire, azzal a céllal, hogy adatainkat a névadás folyamatában el tudjuk helyezni.

Az Árpád-kori névdivat tanulmányozása a különböző rétegek elkülönítésének nehézségei miatt nehezen határozható meg, talán legegyszerűbbnek tűnik az egyházi eredetű nevek különálló vizsgálata, mivel ezek alakja az esetek nagy részében felismerhető, habár a névrövidítések mint a becézés egyik formája sok esetben bizonytalansággal járnak (pl. *Sebes* < *Sebestény* egyh. szn. rövidülése v. tulajdonságjelölő magyar közszói név). FEHÉRTÓI KATALIN ennek tudatában mégis megpróbálta az ÁrpSzt. neveinek névgyakoriságát kimutatni (1997: 73). Eredményeit a 8. táblázat mutatja.

	<i>Név</i>	<i>Szám</i>	<i>%</i>
1.	Pál	250	3,67
2.	Péter	217	3,18
3.	János	127	1,87
4.	Miklós	120	1,76
5.	Benedek	88	1,31
			11,79
6.	István	86	1,26
7.	Márton	80	1,17
8.	Mihály	73	1,07
9.	Tamás	60	0,88
10.	György	52	0,76
11.	Jakab	51	0,57
12.	Egyed	47	0,69
			18,19

8. Táblázat: Az Árpád-kori kis személynévtár egyházi eredetű neveinek aránya

Még a bizonytalanságok mellett is feltűnő, hogy az Árpád-kor öt legnagyobb összeírásában (Dömösi összeírás, Aradi öi., Tihanyi öi., Pannonhalmi öi., Váradi Regestrum) rendkívül alacsony volt a nevek megterheltsége, még a leggyakoribb név sem érte el a 4%-ot, az első öt pedig 12% körüli volt. Mint látni fogjuk, ez a helyzet a későbbiekben jelentősen módosul.

2. GOMBÁS KATALIN oklevelek névadatait gyűjtötte össze a XIV. század első két évéből (HAJDÚ 2003a: 361). A névviselő személyek minden bizonnyal még a budai zsinat rendelete előtt kapták a nevüket, így ennek hatását az anyag segítségével nem tudjuk felmérni (9. táblázat). Az adatok egyrészt a gyakori nevek sorrendjének átrendeződését, másrészt a megterheltségük jelentős növekedését mutatják. Az első öt

név a korábbi 12% körüli arányról 30%-ra emelkedett, az első 14 nevet pedig már a lakosság fele viseli.

	Név	Szám	%
1.	Miklós	134	7,45
2.	János	132	7,34
3.	Péter	118	6,56
4.	István	91	5,07
5.	Pál	76	4,25
			30,67
6.	Jakab	62	3,44
7.	András	52	2,89
8.	Tamás	41	2,28
9.	Mihály	36	2,00
10.	Benedek	35	1,94
11.	László	35	1,94
12.	Domokos	32	1,78
13.	Márton	30	1,66
14.	Gergely	26	1,44
			50,04

9. Táblázat: A XIV. század első éveinek névgyakorisága

3. A XIV. század második felének névadásáról szintén FEHÉRTÓI KATALIN jóvoltából tudunk valamelyest képet alkotni. Egy nyugat-magyarországi nagybirtok 1389-ből fennmaradt, 1534 jobbágy nevét tartalmazó oklevelében becenevekkel együtt 348-féle egyéni név található (1968: 321), ebből az 1% fölötti megterheltségű nevek a következők:

Név	Előfordulás	Százalék (%)				
1.	Johannes	220	14,3	11. Blasius	55	3,6
2.	Petrus	165	10,7	12. Andreas	55	3,6
3.	Georgius	126	8,2	13. Gregorius	54	3,5
4.	Paulus	121	7,8	14. Martinus	39	2,5
5.	Nicolaus	118	7,6	15. Emericus	35	2,2
			48,6			91,2
6.	Michael	99	6,4	16. Anthonius	32	2,0
7.	Stephanus	99	6,4	17. Demetrius	29	1,8
8.	Thomas	89	5,8	18. Laurentius	29	1,8
9.	Jacobus	72	4,6	19. Bartholomeus	23	1,4
10.	Benedictus	62	4,0	20. Valentinus	27	1,7
				21. Egidius	20	1,3

10. Táblázat: Nyugat-magyarországi nevek 1389-ből

A táblázatból kitűnik, hogy a vizsgált nyugat-magyarországi területen meglepően nagy a gyakori nevek megterheltsége, az első öt név a lakoságnak közel felét nevezi meg, az első 15 pedig több mint 90%-át. Ilyen arányokkal csak a XVIII. század végén fogunk találkozni. A bemutatott három táblázat adatai a nevek megterheltségének fokozatos növekedését mutatják. A kapott eredmény azért is kirívó, mert a következő századok ennél jóval (20–30%-kal) kisebb arányt mutatnak (l. alább). Ha FEHÉRTÓI adatai pontosak (minden bizonnyal azok), akkor ez mindenképpen más megvilágításba helyezi a családnevek kialakulását. Kellő óvatossággal azt fogalmazhatjuk meg, hogy a

XIV. század végén a keresztnévek megterheltségének növekedése — úgy tűnik — mégis valamilyen mértékben hozzájárulhatott a családnevek kialakulásához.

További elgondolkodtató momentum, hogy a későbbi korokhoz képest jóval több névegyed fordult elő. Még ha az alakváltozatokat egyesítjük is (pl. *Barla*, *Barnabas*, *Barrabas*), akkor is 250 körüli a nevek száma. Éppen ezért meglepő a fenti arány, hiszen több volt a választható név, mint a későbbi korokban, mégis mindössze néhány (15–20) nevet használtak a lakosság jelentős részének megnevezésére.

4. A *filius*-os nevek segítségével FEHÉRTÓI megállapította, hogy a 700 névpárban az apák 194, a fiúk csak 73-féle nevet viseltek. Az apák neve között sok volt a becéző forma és a közszói eredetű név, de ettől függetlenül is látványos csökkenés mutatható ki (1968: 325).¹²¹ Az okokat — minden bizonnyal — az egyház névadásra gyakorolt befolyásában kell keresnünk. Ezt támasztja alá az, hogy a gyakori nevek kivétel nélkül egyházi eredetűek és a legnépszerűbb, legismertebb szentekhez köthetők.

Érdeemes egy pillantást vetnünk a névsorra! Úgy tűnik, hogy Szent György kultusza ebben az időben még mindenképpen jelentős volt, mert ez a harmadik leggyakoribb előfordulású név. A magyar szentek közül pedig *Imre* foglal el előkelő helyet a listán. Az *István* név gyakoriságához nemcsak első királyunk, hanem az első vértanú tisztelete is hozzájárult.

5. A továbbiakban Északkelet-Magyarország keresztnév-gyakorisági statisztikáit mutatom be. Az általam összegyűjtött anyagban összesen **8177** férfi nevet találjuk. A névadatok száma ennél jóval több, de a személyek beazonosítása lehetővé teszi azt, hogy egy személy csak egyszer szerepeljen a kimutatásunkban, így a tényleges arányokról kapjunk tájékoztatást. Az általam vizsgált egy és negyed évszázad időintervallumot öt (a szakirodalomban általánosan alkalmazott szokás szerint) 25 éves ciklusra osztottam, így a generációnkénti változást is figyelemmel kísérhetjük. A legkevesebb adatot az 1425 előtti időszakból találunk, itt csak 299 nevet sikerült összegyűjtenem, de az eddig megjelent XV. századi közlések számarányaival ez is párhuzamba állítható (vö. 14. táblázattal). A többi időszak esetében ezer fölötti a feldolgozott nevek száma (II.: 1904, III.: 2421, IV.: 1049, V.: 2504). Az alábbi táblázatok a kései ómagyar kor névadási szokásairól tájékoztatnak a férfinevek kapcsán. (A 3. oszlopban az előfordulás száma, a 4.-ben a százalékos arány látható. A neveket a forrásokban szereplő latin formájukban közöljük.)

¹²¹ Ha megnézzük a FEHÉRTÓI által kigyűjtött neveket, akkor azt látjuk, hogy a mintegy 250-féle név jelentős része magyar közszói, idegen vagy ismeretlen eredetű (pl. vsz. magyar: *Bank*, *Bakou*, *Bythou*, *Chyk*, *Chumba* stb.; szláv: *Bobnyk*, *Chemyk*, *Cherne*, *Crysan* stb.) (1968: 322–3). A viselt nevek magas számának kérdésére bizonyos mértékben választ ad, de a megterheltségi arányokra nem.

I. időszak (1401–1425)

<i>1401–1425</i>		<i>Szám</i>	<i>%</i>
1.	Johannes	21	7,0
2.	Ladislau	21	7,0
3.	Stephanus	17	5,7
4.	Nicolaus	16	5,4
5.	Georgius	16	5,4
		30,5	
6.	Benedictus	16	5,4
7.	Andreas	16	5,4
8.	Michael	15	5,0
9.	Petrus	14	4,7
10.	Gregorius	10	3,3
11.	Blasius	10	3,3
12.	Emericus	9	3,0
13.	Anthonius	8	2,7
14.	Thomas	7	2,3
15.	Paulus	7	2,3
		67,9	
16.	Martinus	6	2,0
17.	Jacobus	6	2,0
18.	Franciscus	6	2,0
19.	Dominicus	6	2,0
20.	Valentinus	5	1,7
21.	Egidius	5	1,7
22.	Clemens	5	1,7
23.	Mathias	4	1,3
24.	Laurentius	4	1,3
25.	Dionisius	4	1,3
26.	Philippus	3	1,0
27.	Lucas	3	1,0
28.	Fabianus	3	1,0
29.	Demetrius	3	1,0
30.	David	3	1,0
31.	Barrabas	3	1,0
32.	Albertus	3	1,0
33.	Vincentius	2	0,7
34.	Sigismundus	2	0,7
35.	Sebastianus	2	0,7
36.	Matheus	2	0,7
37.	Briccius	2	0,7
38.	Abraham	2	0,7
39.	Augusthinus	1	0,3
40.	Bako	1	0,3
41.	Balthasar	1	0,3
42.	Bartholomeus	1	0,3
43.	Beke	1	0,3
44.	Conradus	1	0,3
45.	Dionisius	1	0,3
46.	Elias	1	0,3
47.	Leusthatius	1	0,3
48.	Raphael	1	0,3
49.	Simeon	1	0,3
50.	Sthanislaus	1	0,3
		Összesen	299
			100

11. Táblázat: Az I. időszak férfi keresztnévei Északkelet-Magyarországon

II. időszak (1426–1450)

<i>1426–1450</i>		<i>Szám</i>	<i>%</i>
1.	Johannes	157	8,2
2.	Ladislau	107	5,6
3.	Stephanus	105	5,4
4.	Petrus	95	4,9
5.	Benedictus	80	4,2
		28,3	
6.	Thomas	77	4,0
7.	Georgius	76	4,0
8.	Nicolaus	75	3,9
9.	Blasius	73	3,8
10.	Michael	69	3,6
11.	Andreas	66	3,4
12.	Gregorius	62	3,2
13.	Jacobus	57	3,0
14.	Paulus	54	2,8
15.	Mathias	49	2,5
		62,5	
16.	Valentinus	46	2,4
17.	Antonius	45	2,3
18.	Matheus	40	2,1
19.	Emericus	36	1,9
20.	Laurentius	35	1,8
21.	Franciscus	33	1,7
22.	Simeon	29	1,5
23.	Albertus	27	1,4
24.	Clementis	27	1,4
25.	Dionisius	27	1,4
26.	Martinus	26	1,4
27.	Gallus	24	1,3
28.	Dominicus	23	1,2
29.	Demetrius	19	1,0

30.	Lucas	19	1,0
31.	Fabianus	18	0,9
32.	Bartolomeus	17	0,9
33.	Briccius	14	0,7
34.	Sebastianus	14	0,7
35.	Ambrosius	10	0,5
36.	Barrabas	10	0,5
37.	Philippus	9	0,5
38.	Sthanislaus	9	0,5
39.	Damianus	7	0,4
40.	Egidius	7	0,4
41.	Augustinus	6	0,3
42.	Elias	6	0,3
43.	Vincentius	6	0,3
44.	Urbanus	5	0,3
45.	Balthasar	3	0,2
46.	Cosma	3	0,2
47.	Marcus	3	0,2
48.	Sandrinus	3	0,2
49.	Vitus	3	0,2
50.	Adrianus	2	0,1
51.	Colomanus	2	0,1

52.	Gabriel	2	0,1
53.	Osvaldus	2	0,1
54.	Pelbart	2	0,1
55.	Abraham	1	0,05
56.	Adam	1	0,05
57.	Akws	1	0,05
58.	Amade	1	0,05
59.	Casparus	1	0,05
60.	Chosma	1	0,05
61.	Christellus?	1	0,05
62.	Christophorus	1	0,05
63.	Colos	1	0,05
64.	Gwla	1	0,05
65.	Hyppolitus	1	0,05
66.	Joza	1	0,05
67.	Kondrad	1	0,05
68.	Sigismundus	1	0,05
69.	Silvester	1	0,05
70.	Vitalius	1	0,05
	Összesen	1904	100

12. Táblázat : A II. időszak férfi keresztnévei Északkelet-Magyarországon

III. időszak (1451–1475)

<i>1451–1475</i>		<i>Szám</i>	<i>%</i>
1.	Johannes	243	10,0
2.	Stephanus	121	5,0
3.	Petrus	114	4,7
4.	Gregorius	113	4,7
5.	Michael	108	4,5
		28,9	
6.	Thomas	104	4,3
7.	Benedictus	100	4,1
8.	Ladislaus	98	4,0
9.	Georgius	92	3,8
10.	Andreas	92	3,8
11.	Blasius	90	3,7
12.	Nicolaus	84	3,4
13.	Paulus	81	3,3
14.	Valentinus	77	3,2
15.	Anthonius	71	2,9
		65,4	
16.	Emericus	58	2,4
17.	Mathias	54	2,2
18.	Laurentius	51	2,1
19.	Albertus	48	2,0

20.	Matheus	47	1,9
21.	Jacobus	43	1,8
22.	Franciscus	42	1,7
23.	Martinus	42	1,7
24.	Clemens	39	1,6
25.	Dominicus	38	1,6
26.	Simeon	32	1,3
27.	Demetrius	30	1,2
28.	Dionisius	29	1,9
29.	Lucas	28	1,2
30.	Ambrosius	22	0,9
31.	Elias	20	0,8
32.	Barnabas	18	0,7
33.	Augustinus	15	0,6
34.	Gallus	14	0,6
35.	Bartholomeus	13	0,5
36.	Fabianus	13	0,5
37.	Sthanislaus	13	0,5
38.	Briccius	12	0,5
39.	Sebastianus	12	0,5
40.	Damianus	10	0,4
41.	Vincentius	10	0,4
42.	Egidius	7	0,3

43.	Urbanus	6	0,3
44.	Gerardus	5	0,2
45.	Philippus	5	0,2
46.	Marcus	4	0,2
47.	Balthasar	3	0,1
48.	Osvaldus	3	0,1
49.	Abraham	2	0,08
50.	Bernaldus	2	0,08
51.	Cosma	2	0,08
52.	Gasparus	2	0,08
53.	Sigismundus	2	0,08
54.	Silvester	2	0,08
55.	Adam	1	0,04

56.	Beke	1	0,04
57.	David	1	0,04
58.	Farkas	1	0,04
59.	Kosa	1	0,04
60.	Leonardus	1	0,04
61.	Pelbartus	1	0,04
62.	Rinoldus	1	0,04
63.	Sandrinus	1	0,04
64.	Vida	1	0,04
	[...]	25	1,0
Összesen:		2421	100

13. Táblázat: A III. időszak férfi keresztnévei Északkelet-Magyarországon

IV. időszak (1476–1500)

<i>1476–1500</i>		<i>Szám</i>	<i>%</i>
1.	Johannes	93	8,9
2.	Petrus	67	6,4
3.	Stephanus	61	5,8
4.	Gregorius	59	5,6
5.	Benedictus	51	4,9
		31,6	
6.	Thome	46	4,4
7.	Michael	44	4,2
8.	Ladislau	41	3,9
9.	Paulus	40	3,8
10.	Blasius	36	3,4
11.	Georgius	36	3,4
12.	Matheus	34	3,2
13.	Valentinus	33	3,2
14.	Antonium	32	3,1
15.	Andreas	26	2,5
		66,6	
16.	Nicolaus	24	2,3
17.	Albertus	23	2,2
18.	Demetrius	21	2,0
19.	Dominicus	21	2,0
20.	Martinus	20	1,9
21.	Emericus	17	1,6
22.	Jacobus	17	1,6
23.	Lucas	17	1,6
24.	Franciscus	14	1,3
25.	Simeon	14	1,3
26.	Laurentius	13	1,2
27.	Mathias	13	1,2
28.	Barrabas	13	1,2

29.	Sebastianus	12	1,1
30.	Dionisius	11	1,0
31.	Gallus	9	0,9
32.	Ambrosius	8	0,8
33.	Elias	8	0,8
34.	Clemens	7	0,1
35.	Vincentius	6	0,6
36.	Bartholomeus	6	0,6
37.	Osvaldus	5	0,5
38.	Egidius	4	0,4
39.	Fabianus	4	0,4
40.	Alexius	3	0,3
41.	Augustinus	3	0,3
42.	Damianus	3	0,3
43.	Philippus	3	0,3
44.	Sigismundus	3	0,3
45.	Urbanum	3	0,3
46.	Sandrinus	2	0,2
47.	Silvester	2	0,2
48.	Balthasar	1	0,1
49.	Briectius	1	0,1
50.	David	1	0,1
51.	Foris	1	0,1
52.	Casparus	1	0,1
53.	Gerhardum	1	0,1
54.	Lazarus	1	0,1
55.	Melchior	1	0,1
56.	Moises	1	0,1
	[...]	12	1,1
Összesen:		1049	100

14. Táblázat: A IV. időszak férfi keresztnévei Északkelet-Magyarországon

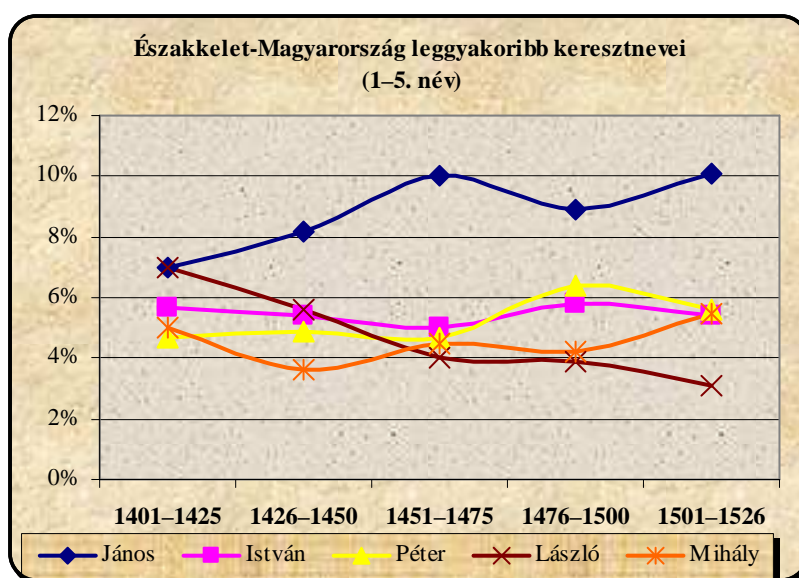
V. időszak (1501–1526)

<i>1501–1526</i>		<i>Szám</i>	<i>%</i>
1.	Johannes	254	10,1
2.	Petrus	139	5,6
3.	Michael	138	5,5
4.	Stephanus	136	5,4
5.	Gregorius	132	5,3
		31,9	
6.	Paulus	113	4,5
7.	Thomas	107	4,3
8.	Benedictus	101	4,0
9.	Matheus	90	3,6
10.	Georgius	86	3,4
11.	Blasius	84	3,4
12.	Ladislaus	78	3,1
13.	Andreas	77	3,1
14.	Emericus	72	2,9
15.	Martinus	67	2,7
		66,8	
16.	Valentinus	64	2,6
17.	Antonius	57	2,3
18.	Franciscus	57	2,3
19.	Albertus	55	2,2
20.	Ambrosius	53	2,1
21.	Nicolaus	51	2,0
22.	Mathias	43	1,7
23.	Lucas	40	1,6
24.	Demetrius	36	1,5
25.	Clemens	35	1,4
26.	Laurentius	33	1,3
27.	Elias	27	1,1
28.	Sebastianus	25	1,0
29.	Simeon	25	1,0
30.	Jacobus	23	0,9
31.	Dionisius	17	0,7
32.	Bartholomeus	16	0,6
33.	Casparus	15	0,6
34.	Dominicus	14	0,6
35.	Gallus	8	0,3
36.	Philippus	8	0,3
37.	Damianus	7	0,3
38.	Urbanus	7	0,3
39.	Barrabas	7	0,3
40.	Fabianus	6	0,2
41.	Alexius	5	0,2
42.	Augustinus	5	0,2
43.	Lazarus	5	0,2
44.	Sigismundus	5	0,2
45.	Balthasar	4	0,2
46.	Christophorus	4	0,2
47.	Melchior	4	0,2
48.	Vincentius	4	0,2
49.	Briccius	3	0,1
50.	Gabriel	3	0,1
51.	Marcus	3	0,1
52.	Osvaldus	3	0,1
53.	Bernaldus	2	0,1
54.	Christianus	2	0,1
55.	Sthanislaus	2	0,1
56.	Vida	2	0,1
57.	Caspar	1	0,04
58.	Colomanus	1	0,04
59.	David	1	0,04
60.	Egedius	1	0,04
61.	Erasmus	1	0,04
62.	Gerardus	1	0,04
63.	Gervasius	1	0,04
64.	Hieronimus	1	0,04
65.	Jobus	1	0,04
66.	Kilianus	1	0,04
67.	Leonardus	1	0,04
68.	Mauritius	1	0,04
69.	Seraphyn	1	0,04
70.	Thobias	1	0,04
71.	Vita[lius]	1	0,04
	[...]	30	1,2
Összesen:		2504	100

15. Táblázat: Az V. időszak férfi keresztnévei Északkelet-Magyarországon

6. Északkelet-Magyarország 1401 és 1526 közötti keresztneveit bemutató táblázatok alapján általános jelleggel elmondhatjuk, hogy mindegyik időszakban közel azonos az 1% fölötti nevek aránya, ami azt jelenti, hogy a vizsgált egy és negyed évszázadban nagyarányú változás nem jelentkezik a választható/választott nevek számában: 30 név körül mozog a gyakrabban választott nevek száma. Ennek mintegy kétszerese (50–70) az a teljes névanyag, amely a névadás alapjául szolgál.¹²² E megállapítás a magyar névadásra vonatkozik, természetesen más ajkú népek nyelvében megjelenhetnek jellegzetes nevek, így pl. anyagunkban a *Hyresko*, *Dempke*, *Julka* stb. (ezeket l. alább).

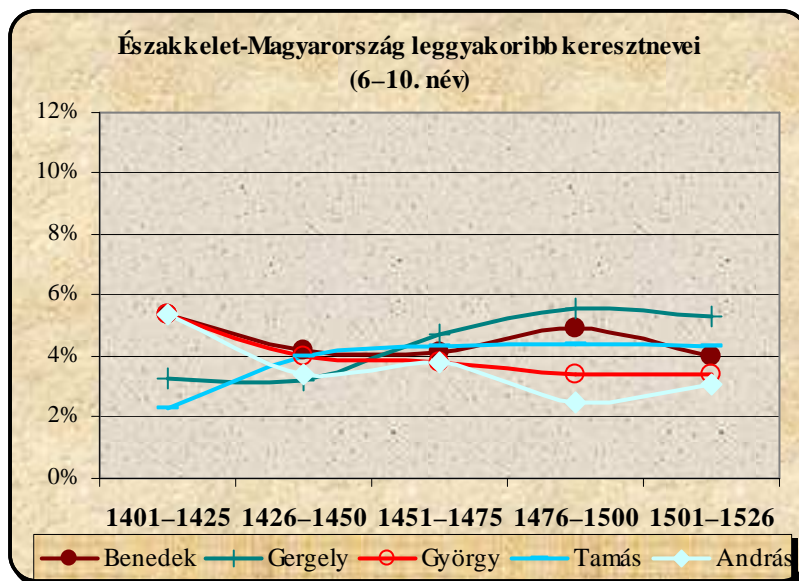
A leggyakoribb nevek között általában ugyanazokat találjuk minden korszakban, az első 15 helyen kb. 18–20 név váltakozik különböző gyakorisággal. Az első öt leggyakoribb név divatjának változását a 26. ábra szemlélteti.

26. ábra: Északkelet-Magyarország leggyakoribb keresztnévei 1.

Láthatjuk, hogy a *János* név első helye változatlan a kései ómagyar korban, sőt gyakorisága fokozatosan növekszik. A *László* név kedveltsége fokozatosan csökken az első időszakhoz képest (az okokat l. később). Az *István*, *Péter* és *Mihály* név kisebb hullámmal, de végig a leggyakoribb nevek között marad.

¹²² Az arányok érzékeltetése miatt érdemes megemlíteni, hogy a LADÓ-BÍRÓ-féle „Magyar utónévkönyv”-ben 1163 férfinév található, de ez a lista folyamatosan bővül.

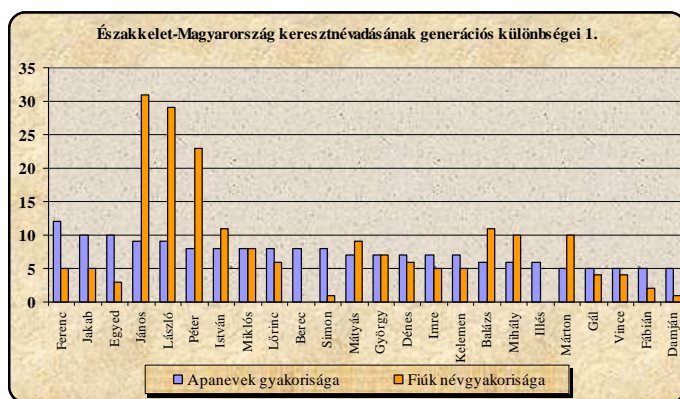
27. ábra: Északkelet-Magyarország leggyakoribb keresztnévei 2.

A sorrendben az előzőek után következő nevek (*Benedek*, *Gergely*, *György*, *Tamás* és *András*) gyakorisága 2 és 6% között mozog.

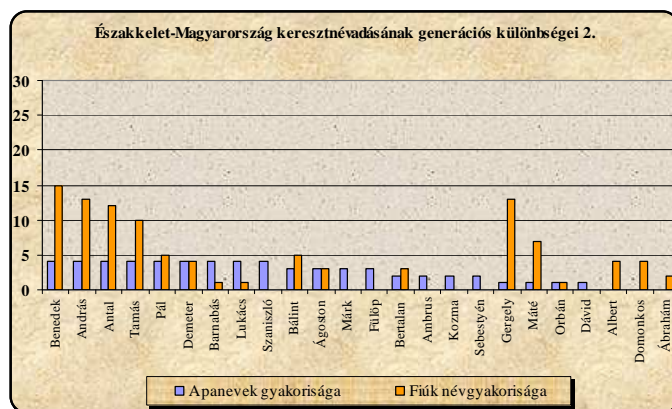
7. A keresztnévvizsgálatok eredményeinek hasznosíthatóságát a családnevek kutatásában jól példázza a 15. táblázat egyszeri előfordulású *Tóbiás* neve (70.). Ez a ritka keresztnév 1521-ben *Thobias Pasthor* zsellér nevében jelenik meg (vö. SznSz. Pásztor 16), akit testvéreivel *Blasius pasthor*-ral és *Petrus Pasthor*-ral együtt említenek a szabolcsi Pap községben. Négy évtized múlva (1560) a *Tóbiás* keresztnév megkülönböztető névvé (családnévvé?) válik utóda, *Stephanus Thobias* nevében (az adataira I. N. FODOR 2002: 114). A *Pásztor* sem tűnik el végérvényesen, *Blasius Paztor* nevében él tovább.

8. Anyagunkban összesen 281 olyan *filius*-os és genitivuszos (*filius* nélküli) névadat található. Ezek segítségével lehetővé válik a generációk közötti névadás tanulmányozása. Mindkét névtípus a vizsgált korszakban csökkenő tendenciát mutat: 1460-ig 192, 1461–1500-ig 84, 1500 után mindössze 5 ilyen névpárt találunk. Következtetéseink tehát elsősorban a XV. századra vonatkoznak, annak is hangsúlyosabban az első felére. A *filius*-os és *filius* nélküli genitivuszos névadatok között 301 fiú neve maradt fenn 246 apa neve mellett, ebből **mindössze két** esetben találunk apáról fiúra szálló **öröklődő** keresztnévet. FEHÉRTÓI KATALIN a XIV. század végén végzett hasonló vizsgálata is hasonló eredményt hozott (1968). Ez alapján elmondhatjuk, hogy az ómagyar korban a magyar keresztnévadásra még nem volt jellemző a névátörökítés, ez majd csak a reformáció után fog nagyobb mértékben jelentkezni.

A vizsgálat további tanulságait az alábbi ábrák szemléltetik.

28. ábra: A névöröklődés generációs jellemvonásai 1.

29. ábra: A névöröklődés generációs jellemvonásai 2.

Összesen 60 különböző keresztnév fordul elő a névpárokban, melyek közül 50 generációs arányának tanulságait mutatjuk be. Az apák neve között a *János*, *László*, *Péter* és a *Gergely* nem tartozik a leggyakoribbak közé, a fiúk körében viszont szemmel látható a népszerűségük kiugró növekedése. Ugyan kisebb arányban, de hasonló változást figyelhetünk meg a *Balázs*, *Mihály*, *Márton*, *Benedek*, *András*, *Antal*, *Tamás* és a *Máté* nevek esetében is. Az apák kedvelt nevei közül jelentősen visszaesik a *Berec*, *Simon*, *Illés*, *Szaniszló*, *Márk*, *Fülöp*, *Ambrus*, *Kozma*, *Sebestyén*, olyannyira, hogy némelyikük nem is szerepel a fiúk neveként.

9. Érdeemes a későbbi időszakok névadási szokásaira is egy pillantást vetnünk. A fent bemutatott utolsó korszakot követő 40 év változásait a Kisvárdai járás névanyaga szemlélteti. Az 1560-as dézsmaösszeírás 1713 férfi keresztnévet tartalmaz, mely már elég nagy szám ahhoz, hogy vizsgálat és összehasonlítás alapját képezze. A nevek

gyakorisági sorrendben vannak feltüntetve, ezt követi a keresztnév előfordulásának százalékos aránya, majd ugyanez a tényleges számokkal megadva.

1560								
	Szám	%						
1. János	165	9,6	19. Imre	41	2,4	42. Dienes	2	0,12
2. István	110	6,4	20– László	39	2,3	Gál	2	0,12
3. Mihály	103	5,9	21. Bálint	39	2,3	Fülöp	2	0,12
4. Péter	94	5,4	22. Demeter	37	2,1	Ábrahám	1	0,06
5. György	86	5,0	23. Lőrinc	36	2,1	Ádám	1	0,06
		32,2	24. Lukács	31	1,8	Damján	1	0,06
			25. Albert	25	1,4	Bernhárd	1	0,06
6. Pál	82	4,7	26. Gáspár	21	1,2	Kristóf	1	0,06
7. Gergely	80	4,6	27– Boldizsár	15	0,9	Gábor	1	0,06
8. András	73	4,6	28. Sebestyén	15	0,9	Márk	1	0,06
9. Tamás	71	4,1	29. Kelemen	13	0,8	43– Kozma	1	0,06
10. Balázs	61	3,5	30. Simon	10	0,6	57. Oremus	1	0,06
11. Márton	59	3,4	31. Bertalan	9	0,5	Oszwald	1	0,06
12– Benedek	58	3,4	32. Menyhért	7	0,4	Szaniszló	1	0,06
13. Ferenc	58	3,4	33– Barnabás	6	0,35	Vince	1	0,06
14. Miklós	47	2,7	34. Fábián	6	0,35	Vitályos	1	0,06
15. Máté	46	2,7	35– Jakab	5	0,29	Uriel	1	0,06
		68,8	36. Orbán	5	0,29	Farkas	1	0,06
16. Mátyás	45	2,6	37. Illés	4	0,23			
17. Ambrus	44	2,5	38. Zsigmond	3	0,18	Összesen:	1713	100
18– Antal	41	2,4	39– Ágoston	2	0,12			

16. Táblázat: A férfi keresztnévek gyakorisága a Kisvárdai járásban 1560-ban

A táblázatból leolvasható, hogy a férfiak 57-féle keresztnévet viseltek a XVI. század közepén. Az egy keresztnévre eső személyek száma átlagosan 31,7, de ez az arány még inkább megváltozik, ha a 10 alatti előfordulású, ritkán használt keresztnéveket nem számítjuk. Az arány ekkor 1:61 lesz.

A férfi keresztnévek közel harmadát (32,19%) teszi ki az első öt leggyakoribb név: *János, István, Mihály, Péter* és *György*. A *János* kimagaslóan nagy arányban van jelen a Tiszakönyök keresztnévei között, több mint 3%-kal megelőzve a második nevet. Az első 15 név szintén nagy megterheltséget mutat. A lakosság több mint 2/3-a (68,83%) ezek közül kapta nevét a keresztelekor.

Várday-uradalom (MEZŐ 1970a.) 1453 — 607 név		Garam–Ipoly köze (HAJDÚ 1985) 1476–1500 — 245 név		Bács, Bodrog, Csongrád (KÁLMÁN 1961) 1522 — 3896 név		Személyneveink ... (KARÁCSONY 1961) XVI. sz. — 19093 név	
Név	%	Név	%	Név	%	Név	%
1. János	7,5	1. Benedek	7,4	1. János	7,1	1. János	10,0
2. Péter	6,2	2. János	7,4	2. Péter	5,9	2. István	6,0
3. István	6,2	3. Péter	6,1	3. György	5,3	3. Mihály	5,8
4. Gergely	4,8	4. Mihály	5,7	4. Mihály	5,2	4. György	5,7
5. Balázs	4,6	5. Pál	5,7	5. István	4,8	5. Péter	5,2
	29,4		32,3		28,3		32,7
6. Benedek	4,4	6. Albert	5,3	6. Gergely	4,8	6. Ferenc	4,1
7. László	4,3	7. Mátyás	4,9	7. Pál	4,2	7. Gergely	4,0

8. Pál	3,6	8. András	4,5	8. Benedek	3,9	8. András	3,9
9. Mihály	3,6	9. Gergely	4,1	9. Balázs	3,9	9. Pál	3,8
10. Miklós	3,4	10. Tamás	4,1	10. András	3,5	10. Tamás	3,6
11. Tamás	3,3	11. István	3,7	11. Tamás	3,4	11. Benedek	3,3
12. Antal	3,1	12. Balázs	3,3	12. Máté	3,3	12. Miklós	3,3
13. Mátyás	2,8	13. Bálint	2,9	13. Miklós	3,1	13. Balázs	3,2
14. Bálint	2,8	14. György	2,9	14. Imre	2,8	14. Máté	2,5
15. András	2,6	15. Kelemen	2,9	15. Bálint	2,8	15. Márton	2,4
Összesen:	68,5	Összesen:	73,8	Összesen:	64,0	Összesen:	67,0

17. Táblázat: A férfi keresztnévek gyakorisága a XV–XVI. században

10. Anyagomat összevettem más XV–XVI. századi kutatási eredménnyel (l. 17. tábla), ahol az adatok kronológiai sorrendben követik egymást. Az 1453-ból származó névstatistika MEZŐ ANDRÁS feldolgozásának adatait mutatja be, mely a Várdai–uradalom adóösszeírása alapján készült.¹²³ A kimutatás 607 férfi keresztnévet tartalmaz (MEZŐ 1970b. 36). HAJDÚ MIHÁLY a Garam–Ipoly vidékének neveit elemezte viszonylag kevés név (245) alapján (1985). A harmadik statisztika Bács, Bodrog és Csongrád megye 1522-ben készült dézsmajegyzékére épül, mely alapján KÁLMÁN BÉLA 3896 névadatot dolgozott fel (KÁLMÁN 1989⁴: 48). A negyedik oszlop KARÁCSONY SÁNDOR ZSIGMOND 19093 nevet tartalmazó gyűjtésének eredményeit összegzi a keresztnévek gyakoriságáról. Az anyag nagyobb része nemesekre és polgárookra vonatkozik, s csak 3000 a jobbágyokra. A nagy és heterogén adatsor vélhetően pontos képet fest a XVI. századi névhasználatról (KARÁCSONY 1961: 76).

Az öt névstatistika (16. és 17. táblázat) arról tanúskodik, hogy lényeges eltérés nincs a XV–XVI. századi névhasználatban. Az arányszámok is közel állnak egymáshoz: az első öt név megterheltsége 30% körüli, az első 15 pedig 2/3 körül mozog.

A *János* név gyakoriságát sem az idő, sem a tájegység nem befolyásolja, népszerűsége mindvégig töretlen az ország egész területén. Az első öt legkedveltebb keresztnév általában változatlan. Kisebb eltérések azonban vannak, például a *György* név hiányzik az 1453-as jegyzékből, még az első 17 név között sem találjuk meg. Száz év múlva viszont ugyanabban a járásban már az 5. helyen áll. A korábban kedvelt *Balázs*, *Benedek*, *László* viszont sokat veszít népszerűségéből az idő múlásával. Az 1453-ban megjelenő *László* név gyakori előfordulásának az a magyarázata, hogy Kisvárdán és környékén nagy hagyománya volt a Szent László-kultusznak a középkorban (MEZŐ 1970a: 36), a Várdai–uradalom jobbágysai között ezért lehet annyira elterjedt ez a név.

¹²³ Az általam összeállított adattár a Várdai-uradalom Mező által feldolgozott neveit teljes egészében tartalmazza. A fenti arányszámok a korábban ismertetett II. és III. korszak táblázatába olvadnak bele.

Ezek alapján elmondhatjuk, hogy a névanyag nagysága alapvetően nem befolyásolja a statisztikai eredményeket, a névdivat az egész országban többnyire egységes, s ez néhány elterjedt névhez kapcsolódik, megnövelve ezzel azok megterheltségét. A XVI. században lassan kezdetét veszi az a folyamat, amely később a XVIII. századra a nevek elsűrüléséhez fog vezetni (erre l. KÁLMÁN 1989⁴: 49).

2. A női keresztnévek

1. A forrásokban rejlő sajátosságok miatt — sajnálatos módon — a nők keresztnéveiről a férfiakénál jóval kevesebbet tudunk. A középkori oklevelek ugyanis (különböző, itt nem részletezendő okokból) ritkán említik a nőket, erre csupán a férj elhalálása után vagy nemeseknél birtokjogi (pl. leánynegyeddel kapcsolatos) ügyekben kerül sor.

Északkelet-Magyarország 8260 személyneve között mindössze **83 női nevet találunk**, ez a névanyagnak alig 1%-a. Ennél valamennyivel nagyobb arányú a nők említése a teljes anyagban, de az esetek nagy részében (főként a jobbágyoknál) ez keresztnév nélküli formát jelent, a férj nevéhez kapcsolt *relicta* szóval, vagy *-né* képzővel nevezik meg az özvegyeket (pl. [1510–1526]: *Relicta bereniy*, inq. (DL. 97783); [1500–1520]: *wardjnyj*, jo. (DL. 83022); [1521–1526]: *Relicta chjkofne*, jo. (DL. 26243)). A nemeseknél általánosabb a keresztnév szerepeltetése a körülíró névformában (pl. 1470: *Nobilis Domina Christina vidua relicta condam Pauli de Kozmafalwa* (DL. 85034).

A vizsgált terület női neveit szintén 25 éves időszakokra bontottam. Az első időszak nevei között nem találtam női keresztnévet, a további négy neveit az alábbi táblázat mutatja. (A név mellett az előfordulás száma látható.)

	1426–1450		1451–1475		1476–1500		1501–1526	
	Név	Szám	Név	Szám	Név	Szám	Név	Szám
1.	Margaretha	5	Barbara	3	Anna	2	Elizabetha	5
2.	Helena	5	Dorothea	3	Eufemia	2	Catherina	5
3.	Catherina	3	Helena	2	Julianna	2	Margaretha	4
4.	Anna	2	Catherina	2	Adviga	1	Clara	3
5.	Dorothea	2	Scolastica	2	Helena	1	Anna	2
6.	Lucia	2	Agata	1	Veronica	1	Helena	2
7.	Magdalena	1	Anna	1			Ursula	2
8.	Scolastica	1	Cecilia	1			Agatha	1
9.	Veronica	1	Christina	1			Anestazia	1
10.			Clara	1			Angaleta	1

11.		Elizabetha	1		Barbara	1
12.		Margaretha	1		Dorothea	1
13.		Sophia	1		Lucia	1
14.		Susanna	1		Sophia	1

18. Táblázat: Női keresztnévek Északkelet-Magyarországon 1426–1526 között

2. A táblázatból kiérződik az adatok esetlegessége, véletlenszerű volta, ezért semmiképpen sem tekinthető reprezentatívnak, csupán tájékozódásul szolgál számunkra. Azt jelzi, hogy melyek voltak azok a nevek, amelyek a vizsgált 100 év alatt megjelenhettek a nők névadásában. Az adatok jelentőségét viszont megnöveli az a tény, hogy mindeddig a XV. századból semmilyen (még a jelenlegihez hasonló gyér adatolású) kimutatással sem rendelkezünk a női nevekről (vö. HAJDÚ 2003a: 364).¹²⁴

Az adatok összesítése kapcsán — kellő óvatossággal — egyfajta gyakoriságra következtethetünk. Úgy tűnik a vizsgált korszakban Északkelet-Magyarországon az előkerült 23 női név között a népszerű nevek a következők voltak: *Katalin, Ilona, Margit, Anna, Dorottya, Erzsébet*, többször megjelenik a *Borbála, Klára, Luca* és *Skolasztika* is.

	Név	Előfordulás						
1.	Catherina	10	8.	Clara	4	17.	Adviga	1
2.	Helena	10	9.	Lucia	3	18.	Anestazia	1
3.	Margaretha	10	10.	Scolastica	3	19.	Angaleta	1
4.	Anna	7	11.	Agata	2	20.	Cecilia	1
5.	Dorothea	6	12.	Eufemia	2	21.	Christina	1
6.	Elizabetha	6	13.	Julianna	2	22.	Magdalena	1
7.	Barbara	4	14.	Sophia	2	23.	Susanna	1
			15.	Ursula	2			
			16.	Veronica	2			

19. Táblázat: Női nevek gyakorisága 1426–1526 között

A kérdés az, hogy ezek a nevek mutatnak-e bármilyen eltérést a korábbi korszakhoz képest. Az Árpád-kor és a XIV. század női neveit BERRÁR JOLÁN gyűjtötte össze és elemezte több munkájában (1950, 1952). E nevek gyakorisági sorrendben a következők voltak: *Erzsébet, Margit, Katalin, Anna, Ilona, Klára, Ágnes, Kunigunda, Sebe, Mária, Skolasztika, Magda, Borbála, Ágota, Dorottya, Luca* (vö. HAJDÚ 1988; 2003a: 361). Azt láthatjuk, hogy a korábbi gyakori nevek közül csak az *Ágnes*, a *Mária* és a *Sebe* név nem

¹²⁴ A Várdai-uradalomból MEZŐ (1970a), Eszék környékéről TÖRÖK GÁBOR (1961) szintén két női nevet említ a XV. századból.

jelenik meg az anyagunkban, a többi továbbra is a legnépszerűbb női nevek közé tartozik. Úgy tűnik, hogy a női nevek divatja terén a XV. század sem hozott jelentős változást.

3. A következő időszak női nevei a misszilisek megjelenésével már sokkal jobban adathozhatóak. Érdekes tehát a XVI. századra is kitekintenünk. Korábban KÁLMÁN BÉLA, legutóbb HAJDÚ MIHÁLY gyűjtötte össze azokat a feldolgozásokat, amelyek a XVI. század keresztnévanyagát mutatják be. Ezek közül KARÁCSONY SÁNDOR nagyszámú adatra támaszkodó statisztikája (1961) és KÁLMÁN BÉLÁnak Bács, Bodrog, Csongrád megye, 1522-ből származó összeírása alapján készült kimutatása tartalmaz női neveket is (vö. KÁLMÁN 1989: 49; HAJDÚ 2003a: 374). Magam a Kisvárdai járás (Tizsakönyök) 1560-as dézsmajegyzéke feldolgozása során az 1733 keresztnévből 20 női nevet találtam (2002).¹²⁵ Az alábbiakban e három kimutatás adatait vethetjük össze névsorunkkal.

	<i>Bács, Bodrog, Csongrád</i> (Kálmán 1961) 1522		<i>Személyneveink ...</i> (Karácsony 1961) XVI. sz.		<i>Tizsakönyök</i> (N. Fodor 2002) 1560		
	Név	%	Név	%	Név	Szám	%
1.	Katalin	18	Anna	16,1	Margit	4	20
2.	Ilona	15	Katalin	13,8	Zsófia	4	20
3.	Ágota	15	Margit	9,23	Katalin	4	20
4.	Margit	11	Borbála	8,71	Anna	2	10
5.	Erzsébet	7	Erzsébet	6,99	Luca	2	10
6.	Magda	5	Zsófia	6,85	Ilona	2	10
7.	Orsolya	5	Dorottya	5,24	Erzsébet	1	5
8.	Anna	4	Orsolya	4,99	Magdolna	1	5
9.	Klára	3	Ilona	3,86			
10.	Zsófia	3	Magdolna	3,36			

20. Táblázat: A női keresztnévek gyakorisága a XVI. században

A rendelkezésünkre álló adatokból levonhatjuk azt az általános következtetést, hogy Északkelet-Magyarország leggyakoribb (1–4. helyen álló) női nevei nem különböztek lényegesen sem az ország más tájainak, sem az északkeleti Tizsakönyök XVI. századi női névanyagának népszerű neveitől. A leggyakoribb nevek közé tartozik továbbra is a *Katalin*, *Margit*, *Anna*, *Ilona*. A *Dorottya* ugyan sem a déli területek, sem a Tizsakönyök XVI. századi nevei között nem jelenik meg, de a jóval nagyobb adatmennyiségű felmérésben a 7. helyen áll. A *Borbála* és az *Erzsébet* nevek még kedveltek a XVI. században is. A *Klára*, *Luca* és a *Skolasztika* esetében viszont

népszerűségvesztésnek vagyunk a tanúi. A *Klára* délen, a *Luca* északkeleten még jelen van a XVI. században is, de a Karácsony-féle általános felmérés első tíz neve között egyik sem szerepel (az előző 13., az utóbbi 21. helyen áll). Hasonlóan a XV. századhoz, most is a gyakoribb nevek közé tartozik a *Zsófia*, *Magdolna* és az *Orsolya* név. Meglepő, hogy az *Ágota* a déli területek harmadik legkedveltebb neve az 1520-as évek névviselei között, de országos szinten később veszít a népszerűségéből (19.). A *Julianna*, *Hedvig*, *Anasztázia*, *Eufémia*, *Cecília* XV. századi ritka előfordulású nevek később sem lesznek gyakoriak. A *Krisztina* és a *Zsuzsanna* név viszont a XVI. században az előkelő, 11. és 12. helyet foglalja el (vö. HAJDÚ 2003a: 374).

A fentiekén kívül még egy tanulsággal szolgálnak a női nevek: névadataink között nem található világi eredetű név, hanem főként martirológiumi nevek vannak jelen a XV. századi női névadásban.

4. Az 1426 és 1526 közötti női nevek társadalmi rétegek szerinti (szocioonomasztikai) vizsgálatával képet alkothatunk a nemesek és a jobbágyok névhasználati sajátosságairól. Az alábbiakban a különböző korszakok alá rendelve társadalmi csoportok szerint elkülönítve mutatom be a női neveket, feltüntetve a mindkét réteg által használt neveket is.

2. időszak:

Nemes: *Margit, Ilona, Katalin, Anna, Dorottya, Luca, Skolasztika, Veronika*

Jobbágy: *Magdolna*

Közös: –

3. időszak:

Nemes: *Krisztina, Margit, Zsófia, Zsuzsanna*

Jobbágy: *Borbála, Ilona, Skolasztika, Ágota, Anna, Cecília, Klára, Erzsébet*

Közös: *Dorottya, Katalin*

4. időszak:

Nemes: *Hedvig, Eufémia, Julianna, Ilona, Veronika*

Jobbágy: –

Közös: *Anna*

5. időszak:

Nemes: –

Jobbágy: *Ágota, Anasztázia, Angaleta, Anna, Borbála, Erzsébet, Margit, Dorottya, Luca, Ilona, Orsolya*

Közös: *Klára, Katalin*

¹²⁵ Ez a szám mindenképpen jó aránynak tekinthető a korabeli dézsmaösszeírások feldolgozásának ismeretében. ÁDÁM IMRE pl. a dadai járás 1572-es lajstromában mindössze **két** női keresztnévet talált (1989a.), HAJDÚ 19-et (2003a: 373), BÁRCZI kilencet (1956).

Ahogy ez sejthető volt, a fenti csekély számú adat egzakt szocioonomasztikai következtetések levonására nem alkalmas, de talán óvatos megállapításokat ezek segítségével is tehetünk. Általános vélekedés, hogy a felsőbb társadalmi rétegek a múltban is hajlamosabbak voltak az újabb, egyedibb nevek választására. Anyagunkban a ritkább nevek közül a *Hedvig*, *Eufémia*, *Julianna*, *Veronika*, *Krisztina* nemes hölgyek neveként jelenik meg, a *Borbála*, *Ágota*, *Anna*, *Cecília*, *Anasztázia*, *Angaleta* neveket jobbágyasszonyok viselik, közös a *Luca*, *Skolasztika* és a *Klára*. Ez alapján azonban messzemenő következtetéseket nem tudunk levonni, annyi látható, hogy ritka nevek a jobbágyok esetében is előfordulnak, ez pedig minden bizonnyal a katolikus névadási gyakorlat eredménye. A papok ugyanis továbbra is fenntartották a jogot arra, hogy a névadást befolyásolhassák.

5. A női becenevekről még kevesebb ismerettel rendelkezünk. Anyagunkban mindössze 5 becézett alak fordul elő két nemes és három jobbágy nevében: **Anna:** [1435–1439]: *Nobilis domina Annus vocata relicta condam Fabiani de feldes* (SznSz. DEN 242); 1468: *anus Fewzew, jo.* (SznSz. Főző 1.); **Katalin:** [1435–1439]: *Nobilis domina Kathÿ vocata filia Stephani de Arthanhaza nunc vero consors Mathie Zeles de feldes, no.* (SznSz. Szeles 1.); [1460–1480]: *peres Katho, jo.* (SznSz. Peres 1.); **Magdolna:** 1449: *Magoch relicta, jo.* (DL. 81139) (Korábban ugyanez a személy *Magdolna* néven szerepel a forrásokban — DL. 81193.)

Az *Annus* becenév az *Anna* név megrövidült alakjából keletkezett *-us* becenévképzővel (a képző kialakulására l. MELICH 1914), a *Kati* a *Katalin* rövidülésével és *-i* becenévképzővel, a *Kató* pedig *-ó* képzővel jött létre (vö. HAJDÚ 2003a: 687, 657, 660). A *Magócs* a *Magdolna* egyházi női név rövidüléséből *-ócs* becézőképzővel keletkezett (a képzőre l. KNIEZSA 2003²: 280).

A latin formák által elrejtett szóbeli használat a *Peres Kató* név esetében bukkan felszínre, ahol a becézett alak szinte egybeforrt a családnévvel. Hasonló példát találunk egy Bars megyei névben is a Mohács előtti évből: *nobilis condam domine Katherine alias Czompokathko vocate filie olim Iohannis similiter Czompo* (BALOGH 2002), azaz néhai Compó János lánya, Katalin, másképpen Compó Katkó. Az ehhez hasonló adatok ugyan apró láncszemek, mégis rendkívül értékesek a nyelvész számára, hiszen közelebb visznek a középkori szóbeli névhasználat megismeréséhez.